

Uchwała z dnia 11 czerwca 2001 r., III CZP 17/01

Przewodniczący Sędzia SN Zbigniew Strus

Sędzia SN Tadeusz Domińczyk (sprawozdawca), Sędzia SA Teresa Bielska-Sobkowicz

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku wierzyciela Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w K. przeciwko Kazimierzowi H. jako małżonkowi dłużnika Wandy H. o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 31 maja 2001 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Iwony Kaszczyszyn, zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Krakowie postanowieniem z dnia 1 marca 2001 r.

„Czy brak sądowej klauzuli wykonalności w stosunku do osoby wymienionej jako dłużnik w administracyjnym tytule wykonawczym stanowi przeszkodę do nadania przeciwko małżonkowi tej osoby klauzuli wykonalności w oparciu o art. 787 k.p.c. celem zabezpieczenia wierzytelności stwierdzonej tym tytułem, polegającego na wpisie hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej majątek wspólny dłużnika i jego małżonka?”.

podjął uchwałę:

Nadaniu administracyjnemu tytułowi wykonawczemu – obejmującemu należne Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych składki – klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika celem ustanowienia hipoteki przymusowej na nieruchomości wchodzącej w skład majątku wspólnego małżonków, nie stoi na przeszkodzie brak w tym tytule sądowej klauzuli wykonalności przeciwko dłużnikowi.

Uzasadnienie

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w K. wystawił przeciwko dłużniczce Wandzie H. dwa tytuły wykonawcze, z których każdy opiewa na nie uiszczone w

terminie składki ubezpieczeniowe. Obydwa te tytuły przedłożył w Sądzie Rejonowym w Myślenicach celem nadania im klauzuli wykonalności przeciwko Kazimierzowi H., małżonkowi dłużniczki, w związku z zamiarem wystąpienia z wnioskiem o wpis hipoteki przymusowej na nieruchomości wchodzącej w skład majątku wspólnego małżonków.

Postanowieniem z dnia 28 grudnia 2000 r. Sąd Rejonowy wniosek oddalił przyjmując, że nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika możliwe jest jedynie w sytuacji, gdy klauzula taka nadana została przeciwko samemu dłużnikowi. Zauważył ponadto, powołując się na orzecznictwo, że w rozważanym stanie faktycznym nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika jest zbędne dla realizacji zamierzonego celu.

Rozpoznając zażalenie na to postanowienie Sąd Okręgowy powziął wątpliwość prawną, którą wyraził w przedstawionym na wstępie pytaniu. W uzasadnieniu postanowienia odniósł się do licznych orzeczeń Sądu Najwyższego, skłaniając się ostatecznie do stanowiska, że administracyjny tytuł wykonawczy stanowi wystarczającą podstawę do wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości stanowiącej majątek odrębny dłużnika. W przypadku zaś, gdy przedmiotem zabezpieczenia hipotecznego ma być nieruchomość należąca do majątku wspólnego dłużnika i jego małżonka, niezbędne jest nadanie klauzuli wykonalności „także” przeciwko małżonkowi dłużnika.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do treści art. 109 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. Nr 19, poz. 147 ze zm. – dalej "u.k.w.h.") wierzyciel, którego wierzytelność jest stwierdzona tytułem wykonawczym, określonym w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym, może na podstawie tego tytułu uzyskać hipotekę na wszystkich nieruchomościach dłużnika (hipoteka przymusowa). Przepis traktuje ogólnie o „tytule wykonawczym” oraz o „przepisach postępowania egzekucyjnego”, co usprawiedliwia przekonanie, że odnosi się zarówno do tytułów wykonawczych pochodzących od sądów i podlegających wykonaniu w drodze egzekucji sądowej, jak i tytułów wystawianych przez podmioty uprawnione do nakładania obowiązków o charakterze świadczeń pieniężnych, dla wykonania których właściwa jest egzekucja administracyjna.

Przepis art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.) w brzmieniu nadanym

ustawą z dnia 11 kwietnia 2001 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 39, poz. 459), który wszedł w życie z dniem 4 czerwca 2001 r., stanowi, że należności z tytułu składek są zabezpieczane hipoteką przymusową na wszystkich nieruchomościach dłużnika, a podstawą ustanowienia hipoteki jest doręczona decyzja określająca wysokość należności z tytułu składek. W dotychczasowym stanie prawnym należności te były zabezpieczone hipoteką ustawową, do której w myśl ust. 4 powołanego artykułu należało odpowiednio stosować przepisy Ordynacji podatkowej. Przepis ten w swym zasadniczym kształcie zachował aktualność, z tym że uwzględnia wprowadzone ustawą z dnia 11 kwietnia 2001 r. zmiany w ustawie – Ordynacja podatkowa. Ponieważ według nowego stanu prawnego także należności podatkowe podlegają zabezpieczeniu hipoteką przymusową (art. 34 § 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, Dz.U. Nr 137, poz. 926 ze zm.), w konsekwencji mogłoby się wydawać, że tytuł wykonawczy obejmujący należne od dłużnika składki ubezpieczeniowe, stanowi podstawę do wpisania hipoteki przymusowej na nieruchomości należące do majątku wspólnego dłużnika i jego małżonka, bez nadania temu tytułowi klauzuli wykonalności także przeciwko małżonkowi. Art. 29 § 1 Ordynacji podatkowej stanowi wprawdzie, że w wypadku osób pozostających w związku małżeńskim odpowiedzialność, o której mowa w art. 26, czyli – odpowiednio – należność z tytułu składek ubezpieczeniowych, obejmuje majątek odrębny podatnika (zobowiązanego do świadczenia składek ubezpieczeniowych) oraz majątek wspólny podatnika (dłużnika z tytułu składek ubezpieczeniowych) i jego małżonka, niemniej nie upoważnia to do twierdzenia, że majątek wspólny staje się w takim wypadku przedmiotem zabezpieczenia bądź egzekucji bez jakichkolwiek ograniczeń. Zasadą jest ustanowiona w art. 26 ust. 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych odpowiedzialność „na wszystkich nieruchomościach dłużnika”, czyli na jego majątku odrębnym. Jeżeli natomiast w art. 29 § 1 Ordynacji podatkowej jest mowa o odpowiedzialności dłużnika także z majątku współnika, to – jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 8 listopada 2000 r., III CZP 33/00 (OSNC 2001, nr 4, poz. 55) – rozciągnięcie odpowiedzialności także na majątek objęty wspólnością majątkową małżeńską oznacza, że odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe (tu z tytułu składek ubezpieczeniowych) ciąży nie tylko na własnym majątku osoby odpowiedzialnej, ale także na majątku wspólnym małżonków, do którego może zostać skierowana

egzekucja. Sąd Najwyższy w obecnym składzie podziela to stanowisko, jest ono bowiem wyrazem dążenia do zachowania spójności prawa i sprzyja zachowaniu normy art. 41 § 1 k.r.o. jako nadrzędnej w zakresie możliwości zaspokojenia wierzyciela z majątku wspólnego, gdy dłużnikiem tego wierzyciela jest tylko jeden z małżonków. W konsekwencji, także w przypadku dochodzenia (zabezpieczenia) należności z tytułu składek ubezpieczeniowych – stosownie do treści art. 41 § 3 k.r.o. – sąd może ograniczyć lub wyłączyć możliwość zaspokojenia się z majątku wspólnego przez wierzyciela, którego dłużnikiem jest tylko jeden z małżonków, jeżeli ze względu na charakter wierzytelności albo stopień przyczynienia się małżonka będącego dłużnikiem do powstania majątku wspólnego, zaspokojenie z majątku wspólnego byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Przekładając powyższe uwagi na użytek stanu faktycznego sprawy, na tle którego zrodziło się przedstawione do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne, należy podkreślić, że zabezpieczenie należności Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z tytułu składek ubezpieczeniowych w postaci wpisu hipoteki przymusowej może dotyczyć bądź nieruchomości stanowiących majątek odrębny małżonka – dłużnika, bądź nieruchomości wspólnej. W pierwszym przypadku wystarczy powołać się na tytuł wykonawczy, zarówno w rozumieniu art. 776 k.p.c., jak i art. 26 § 1 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 36, poz. 161 ze zm.), czyli określającej świadczenie płynące z obowiązków ogólnie zdefiniowanych w art. 2 § 1 ustawy. W sytuacji natomiast, gdy administracyjny tytuł wykonawczy ma służyć zabezpieczeniu wierzytelności należącej do majątku wspólnego dłużnika i jego małżonka, tytuł ten zachowuje walor prawny, ale tylko o tyle, o ile dotyczy małżonka-dłużnika. Oznacza to, że wierzyciel nie jest wtedy obowiązany uzyskać sądowej klauzuli wykonalności przeciwko temu dłużnikowi. Takiego obowiązku nie da się wyinterpretować z art. 109 § 1 u.k.w.h. W orzecznictwie zaś, a także w literaturze, panuje zgodne przekonanie, że do wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości dłużnika wystarcza, jeżeli wnioskodawca powołuje się na dokument będący tytułem wykonawczym w postępowaniu administracyjnym, choćby nawet dokument ten nie dawał podstawy do wszczęcia egzekucji sądowej (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 1965 r., III CO 68/64, OSNCP 1965, nr 7-8, poz. 110).

Kontrowersyjne natomiast okazało się zagadnienie, czy tytuł egzekucyjny – także administracyjny tytuł wykonawczy, przeciwko osobie pozostającej w związku

małżeńskim – uprawnia do prowadzenia egzekucji z nieruchomości objętej wspólnością ustawową bez nadania temu tytułowi klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi tej osoby. Kres sporom w tym względzie położyła uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 września 1996 r., III CZP 60/96 (OSNC 1996, nr 11, poz. 140), zgodnie z którą tytuł wykonawczy przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim nie uprawnia do prowadzenia egzekucji z nieruchomości objętej wspólnością ustawową bez nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi tej osoby. Uchwałą z dnia 29 października 1996 r., III CZP 57/96 (OSNC 1997, nr 3, poz. 24) Sąd Najwyższy dał wyraz kontynuacji stanowiska, wyrażonego w powołanej uchwale poszerzonego składu, prezentując zapatrywania, że ustanowienie hipoteki przymusowej na nieruchomości objętej wspólnością majątkową małżeńską może nastąpić po nadaniu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności także przeciwko małżonkowi dłużnika (art. 787 § 1 k.p.c.).

Jak wyżej wskazano, administracyjny tytuł wykonawczy stanowi samodzielną podstawę wpisu hipoteki przymusowej na nieruchomości dłużnika, przeciwko któremu jest skierowany, w skutkach jest zatem równorzędny tytułowi wykonawczemu pochodzącemu od sądu. Jeżeli ma służyć ustanowieniu hipoteki przymusowej na nieruchomości należącej do majątku wspólnego dłużnika i jego małżonka, to wystarczy nadanie mu sądowej klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Sugerowana w uzasadnieniu przedstawionego zagadnienia prawnego potrzeba nadania takiemu tytułowi sądowej klauzuli wykonalności również przeciwko dłużnikowi nie znajduje uzasadnienia w brzmieniu art. 787 § 1 k.p.c. Użyte tam wyrażenie „także” nie może być rozumiane jako adresowane zarówno do dłużnika, jak i jego małżonka. W ujęciu semantycznym wyrażenie „także” oznacza „również” „też”. Nadanie zatem administracyjnemu tytułowi wykonawczemu sądowej klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika usuwa przeszkodę do dokonania wpisu.

Mając powyższe na względzie, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 390 k.p.c., rozstrzygnął przedstawione zagadnienie prawne, jak w uchwale.